

Puin der Hallen te Leperen.

Maar anderen beweren, dat het een Duitsche obus was, die ontplofte.

7 November. 't Nieuws wordt hier verspreid, dat er Duitsche soldaten aangekomen zijn te Dot-

tignies, St. Genoïis, Moen, Heestert, Alvelgem, Swevegem. De aftocht, die begint?

10 November. Gister en vandaag moeten de Duitschers hevig aangevallen hebben, zoo fel

Iederen dag verloor de keizer wat van zijn pluimen.

wordt er geschoten.

En zoo gaat het door : kanongebulder en nog kanongebulder en telkens nieuws over een Duitse vlucht ! Maar de Duitschers bleven, waar ze waren en langzamerhand moesten de menschen zich gewennen aan de zekerheid, dat de krijg lang, zeer lang duren zou.

* * *

En te Brussel ? Daar wist men het wel, hoe aan den IJzer ons leger weerstand bood ! Er kwamen immers verboden kranten, welke in het geheim gekocht, van hand tot hand gingen. Of men schreef het voornaamste nieuws over en verspreidde het zoo. Die bladen gaven aanleiding tot een ernstige gebeurtenis. We halen het verslag aan uit : « Cinquante mois d'occupation allemande », het merkwaardig werk van Louis Gille, Alphonse Ooms en Paul Delandsheere.

« 31 Oktober. Een verklikker der Duitse politie sommeert twee agenten van de Brusselse politie om hem te helpen aan de Beurs bij de aanhouding van een koopman met verboden kranten. De agenten weigeren dien onbekende een hand toe te steken. Voorbijgangers mengen zich in 't geval. Een opstootje ontstaat. De Duitse politiemacht komt er vrij slecht af. Dadelijk wordt de stad Brussel verantwoordelijk gesteld en uit hoofde daarvan met een boete van vijf miljoen frank getroffen.

Baron von Luettwitz liet niet na het aan de bevolking te melden.

« Een krijgsrechtbank, wettig aangesteld, heeft op 28 Oktober 1914 de volgende vonnissen geveld :

1. Tegen den politieagent De Ryckere, om een agent der Duitse overheid, die in wettige uitoefening van zijn ambt was, aangevallen te hebben, om in twee gevallen met de hulp van anderen vrijwillig lichamelijk letsel toegebracht te hebben ; om in een geval de ontsnapping van

aangehouden en bevorderd en een Duitsch soldaat aangevallen te hebben.

Vijf jaar gevangenisstraf.

2. Tegen den politieagent Seghers, (ongeveer voor dezelfde redenen).

Drie jaar gevangenisstraf.

De stad Brussel, zonder de voorsteden, is gestraft voor den aanslag, door zijn politieagent De Ryckere tegen een Duitsch soldaat gepleegd met een bijgevoegde schatting van :

Vijf miljoen frank. »

Straffen stonden er ook op het koopen en lezen van verboden bladen en toch wilde men ze hebben. Men las de officieele legerberichten der Duitschers. Ze waren centonig als volgt :

« 23 Oktober. Onze troepen maakten met succes vorderingen in de streek van Ieperen.

25 Oktober. Ten Oosten van Ieperen maakten onze troepen vorderingen onder hevige gevechten.

26 Oktober. Ten Noord-Westen van Ieperen ontvangt de vijand versterkingen, wat onze troepen niet verhinderd heeft op verscheidene plaatsen vorderingen te maken.

27 Oktober. Bij Ieperen is het gevecht onbeslist. Ten Zuid-Westen van Ieperen hebben onze troepen goede vorderingen gemaakt.

28 Oktober. Bij Ieperen hebben de Duitse troepen gisteren nog vorderingen gemaakt. »

En zoo ging het voort, soms met eenige afwisseling als :

« 4 November. Onze aanvallen op Ieperen gaan nog steeds vooruit.

11 November, dus een week later : Onze aanvallen bij Ieperen zijn gisteren langzaam vooruit gegaan. »

De burgers konden wel genoeg tusschen de regels lezen, hoe het Duitsch offensief bij Ieperen dood liep op den heftigen weerstand der verbonden.

En ook hier kwamen de optimistische geruchten van een terugtocht, welken men echter niet zag.

* * *

Werpen wij ook nog een blik op de krijgswegingen ten Zuiden van Ieperen. Al was het niet zoo heftig gelijk in Vlaanderen, toch woedde in die Novemberdagen de slag ook van La Bassée tot Arras. We zagen een omsingelingsbeweging bij deze laatste stad mislukken door den hardnekkigen weerstand der troepen van Maudhuy.

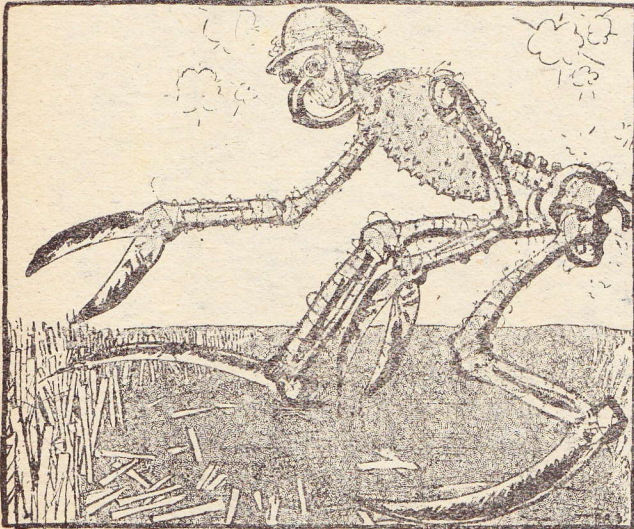
De vijand beschoot dan Arras. Zondag 4 Oktober preekte Mgr. Lobbedey onder het gedonder der kanonnen. 't Was tijdens het lof. Hij kon zijn sermoen niet eindigen, want men bracht aan de mannen, welke in de kerk tegenwoordig waren het bevel der militaire overheid, dat alle weerbaren onmiddellijk de stad moesten verlaten. De kathedraal liep onmiddellijk ledig.

Een half uur later richtte zich een kolonne naar Saint-Pol.

Den 5ⁿ bracht men veel gewonden binnen.

Den 6ⁿ vielen de eerste granaten.

Het hospitaal Sint-Jan was het tooneel van een verschrikkelijke ramp: gansch een verdieping stortte door de beschieting in ; een kloosterzu-

De moderne krijgsman.

ster en eenige gewonden, die zich nog in de benedenzaal bevonden, werden onder het puin bedolven. Gelukkig had men de meeste patiënten, gelijk in alle ambulancen, naar de kelders overgebracht.

Het Duitsch geschut verdubbelde nog in kracht, en slingerde brandbommen op de ongelukkige plaats, welke ze niet konden vermeesteren. 't Ging dus als te Ieperen.

Arras brandde als een fakkel en bij dien vreeslijken gloed vluchtten veel inwoners naar Saint-Pol.

Zoo werd het November. Atrecht lag te ziel togen, maar bleef aan de Franschen. Toch liet de vijand geen pogingen na het te nemen en ovet Saint-Pol een weg naar de kust te banen. Tot onder de muren werd er geworsteld. Aan beide zijden waren de verliezen vreeselijk.

Het prachtig belfort viel onder de granaten.

En wilder werd de strijd. De Duitschers namen het kerkhof, dolven loopgraven tusschen de graven, maar de Franschen namen het stormenderhand. De kans wisselde als ebbe en vloed. Nu sloeg de Franselman zijn tegenstander terug, dan kwam deze weer in dichter massas weer. Maar de posities wijzigden zich weinig.

Nog bleven er burgers in de gedoemde stad en vestigden zich in de kelders.

In oogenblikken van kalmte kwamen ze er uit, om levensmiddelen te zoeken, wat niet gemakkelijk viel. Mgr. Lobbedey gaf het voorbeeld van moed. Van op den preekstoel had hij verklaard bij zijn kudde te blijven tot de laatste vertrokken was. Hij hield woord. Hij zag zijn kathedraal in puin vallen. Hij hield de diensten van Allerheiligen in de Sint-Nikolaaskerk, waar de wijk het minst had geleden.

Steeds lagen er lijken op straat. Men was gedwongen een stapel dooden op de Place de la Gare te verbranden, om een ziekte te vermijden, daar de pestlucht rond walmdde. Het kerkhof was immers een deel van het slagveld. Dan maakte

men graven achter het oud klooster van het « Saint Sacrement. »

Zoo lag de veege stad daar zonder brood, zonder water, want de leiding was vernield, zonder licht, als een uitgestrekte woestenij vol puin.

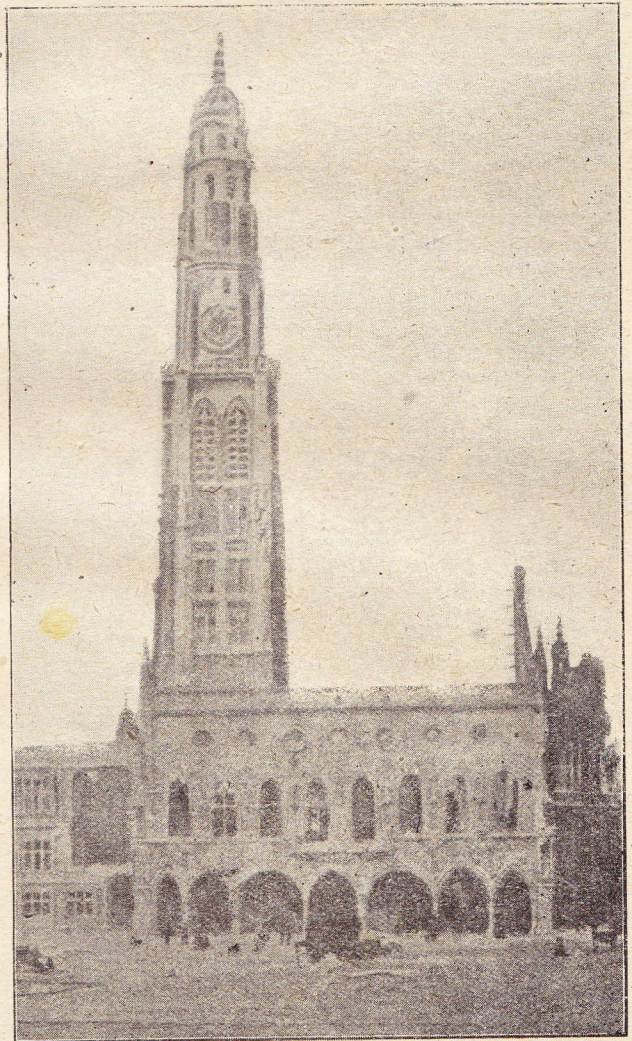
Maar Arras bleef in de macht der Franschen. En de winter brak aan zonder dat de vijand op het front van daar tot de zee, zoomin als elders op de uitgestrekte linie zijn doel had bereikt.

Hun eenige winst was Diksmuide, maar verder kwamen ze daar ook niet, en nu het guur seizoen aanbrak, vorderde de bezetter in steden als Brugge een groot aantal kachels op, om ze in de kelders van Diksmuide te plaatsen, waar de soldaten hun intrek namen.

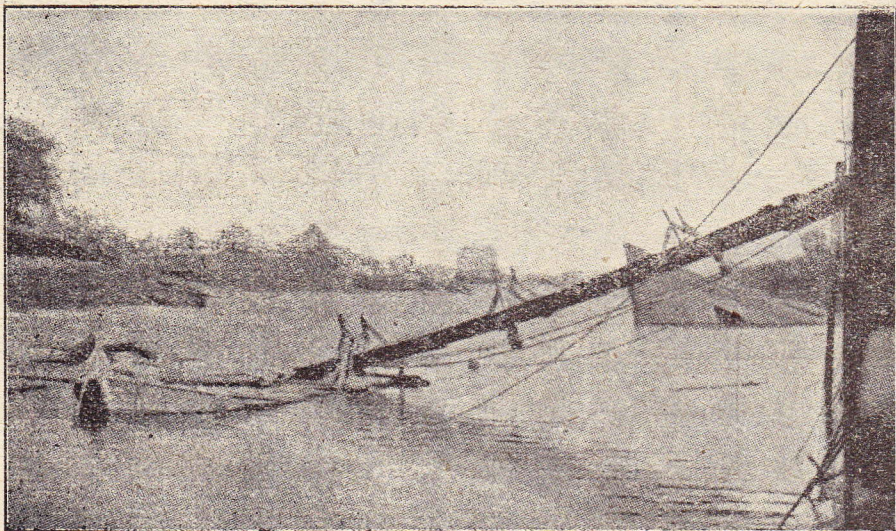
Buiten patroeljeontmoetingen geschieden er daar geen krijgsbedrijven meer dat jaar.

* * *

In die eerste Novemberdagen hadden nog schermutselingen plaats bij Nieuwpoort-Lombardzijde, maar het woord was vooral aan het kanon. De Duitschers bleven feitelijk meester van Lombardzijde, ofschoon ze hun linie bij Rat-

Het stadhuis van Arras na het bombardement.

Een noodbrug over den IJzer.

tévalle, een gehucht van Slijpe, vestigden. De laatste bewoners van Lombardzijde, die zeer veel geleden hadden, werden naar Oostende gevoerd en het dorp met de strook eenerzijds naar de duinen en die anderzijds naar den Bamburg (in Duitsche handen) werd als zoogenaamd «niemand's land» beschouwd, al hadden wij posten over den IJzer.

Westende, Middelkerke, Slijpe, de dorpen daar naar de richting Oostende zouden langzamerhand in puin vallen. De vijand kon hier weinig kracht ontwikkelen, daar de vloed ook zijn bedrijvigheid moest belemmeren.

De overstrooming had dus haar doel bereikt. Wij zeiden vroeger dat men niet alleen langs het oud Veurne-Sas, doch ook langs de groote sluizen van Nieuwpoort werkte: het bleek inderdaad, dat men door de eerst genoemde verlaten niet genoeg water trok om een spoedigen uitslag te bekomen. Daarom werkte men eveneens aan de andere zijde van Nieuwpoort.

Admiraal von Schröder, die intusschen te Brugge het bevel over de Deutsche marinetroepen genomen had, onderzocht of er geen middelen waren om den vloed te verwijderen, maar hij moest nu ook ervaren, dat Nieuwpoort de sleutel was.

Kommandant Thys der genie behield het toezicht over de overstrooming. Om zich naar de sassens te begeven, kon hij later een onderaardschen weg volgen, die dan buiten Nieuwpoort onder het stadje tot aan de sluizen aangelegd werd.

In Nieuwpoort zelf bleven er nog burgers tot eind November, welk een hel ook de stad was geworden. De meeste anderen wachtten de bevrijding af te Oost-Duinkerke, dat op 31 Oktober voor de eerste maal beschoten werd, te Coxyde. De Panne, zooveel mogelijk in België nog, tot er strenger en strenger maatregelen voor ontruiming werden genomen.

XVIII.

Zeebrugge bezet. — Het eerste bombardement. — Een gewichtig punt. — Een vlootbasis. — Vliegeraanvallen.

We volgden dadelijk ons Belgisch leger naar den IJzer en zagen daar den slag ontbranden, een worsteling, welker beschrijving vrij veel plaatsruimte vergde, doch waarover boekdeelen te vullen zouden zijn.

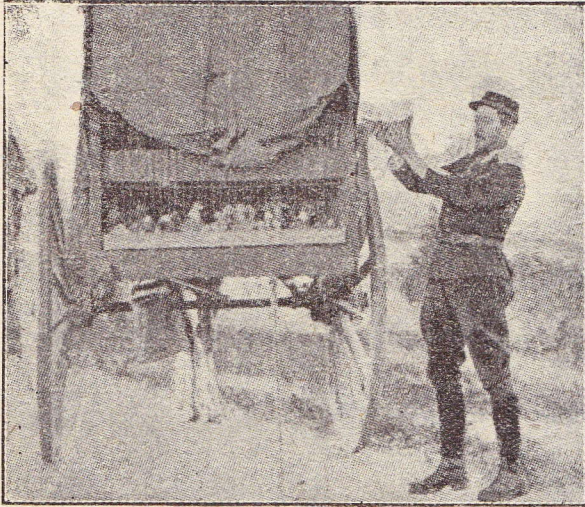
De Duitschers zonden het gros hunner troepen derwaarts en voor deze waren behalve Roeselare en Torhout, ook Brugge en Oostende de concentratiepunten.

Maar achter Oostende lag ook een uitgebreid kustgebied met de plaatsen Breedene, Wenduine, Blankenberghe, Zeebrugge (wijk feitelijk der stad Brugge). Heist en Knokke. Oostelijk van het dorp strekt zich het duinenland en 't breede strand uit tot de Nederlandsche grens, welke midden door het duin loopt, het overblijfsel der voormalige vaargeul naar Brugge.

De Duitschers kozen als voornaamste punt van al die plaatsen de haven van Zeebrugge uit, welke zulk een tragische rol spelen zou.

Zeebrugge. Wat al jammer en rampen zouden van daar voortkomen, steeds meer en meer! Tragisch lot van de zeeplaats, welke met groote onkosten aangelegd werd, het nooit tot eenigen bloei brengen kon en door het noodlot slechts bestemd scheen eens belang te krijgen voor den vijand, tegen de natie, die ze schiep in haar zucht naar vreedzame ontwikkeling.

Velen stellen zich Zeebrugge als een stad voor. Och, 't was maar een gehucht... een eenzaam oord. Om 'n allereenvoudigst kerkje was een groepje arbeidershuizen ontstaan. Op den dijk bouwde men eenige hotels en villas voor badbezoekers, die echter Heist, Knokke of Blankenberghe verkozen. 't Station Zeebrugge-centrum bestond uit eenige afgedankte waggons ten dienste van de zeldzame reizigers die 't boemeltrein-

Dienst der postduiven in Frankrijk.

tje van Brugge of Heist gebruikten. En 't station Zeebrugge-haven toonde alleen enkele malen wat leven, wanneer de boot uit Hull hier aankwam of vertrok... Een uurtje beweging dan, neen, nog geen uurtje. 'k Herinner me nog hoe ik dan wel eens op de kade stond, 't vaartuig kalm zag vertrekken en daarop de tragische stilte voelde... tragisch, omdat miljoenen hier renteloos bleven en de ruime, wel ingerichte haven niet bij machte scheen 't oude, grijze Brugge uit zijn sluimer te weken.

Ja, er kwamen wel eens booten met hout en kolen aan, maar dat konden ze vroeger door de Oostendsche vaart ook. 't Meeste nut van de haven hadden de visschers van Heist nog, die echter, als ze 't eerlijk bekennen wilden, toch liever, als vader en grootvader, met hun bommen op 't strand waren komen aandrijven.

Toeristen zag men er 's zomers genoeg; ze wandelden graag de lange pier af en ze keken hoe de golven in schuim tegen den arduinen muur uit elkaar sloegen. En visschers hingen daar hun netten en lagen heele dagen over den rand geleund. Maar dat was toch alles de bedoeling van den aanleg niet. De muur wachtte op groote, zwaar geladen schepen, doch tevergeefs. De reusachtige kranen konden veilig roesten en het gras mocht langs de verlaten, rosse rails van het spoorwëgemplacement groeien.

En toen: Zeebrugge de wereld over bekend, Zeebrugge in kommuniqés, Zeebrugge vloot- en vliegerbasis! Een gevolg van het « niet gereed zijn » der Franschen en Engelschen, toen de Belgen na Antwerpens val de linie wilden vormen achter het kanaal van Terneuzen of Midden-Schelde of desnoods achter de vaart van Schipdonck verlengd naar de Leie. Maar de linker-vleugel der verbondenen kon niet aansluiten en 't kleine leger van koning Albert moest verder wijken, ten einde door de oprukkende Duitschers niet naar de zee of tegen de Nederlandsche grens gedrongen te worden... en daardoor dus de kust met Zeebrugge en Oostende opgeven.

't Is waar, eenig nut hadden wij van de haven gehad, toen hier Britten ontscheepten. Dat was nog de hoopvolle tijd.

Na de bezetting van Brugge, kwamen er Duitse troepen herwaarts, maar nog niet veel.

Toen de eerste strijd aan den IJzer woedde, werd Zeebrugge slechts matig bezet; de Duitschers hoopten op Duinkerke en Calais. Maar nadat de dapperheid der Belgen en Fransche marinefuseliers en de kracht van het water den opmarsch verbroken hadden, sloeg de Duitse marine onmiddellijk de handen aan 't werk om van de stille haven een kustvesting te maken. En toen werd Zeebrugge zoo dikwijls bestookt en dus in kommuniqés genoemd.

Zeebrugge lag voor 't doel der Duitschers veel veiliger dan Oostende; Dit laatste is slechts 12 tot 15 km. achter 't front, en Zeebrugge wel 40 km. Onmiddellijk is men een heel eind in zee... tot bij de Noord-Hinder toe.

De Duitschers begonnen onmiddellijk allerlei werken uit te voeren. Gansche dagen zag men hen wriemelen in 't duin. Maar die bedrijvigheid nam vooral zeer toe, nadat de Engelschen op 23 November toonden dat zij het punt niet vergaten en het hevig bombardeerden. Ziehier een levendige beschrijving over dit feit, dat wel merkwaardig is, omdat het 't eerste was van een lange reeks, het begin van een geweldige worsteling, waarvan later zelfs voor een groot deel den uitslag van 'den oorlog afhing, n.l. de duikbootkampagne.

En ooggetuige vertelt dus over die eerste beschieting van Zeebrugge:

« Zeebrugge-Heist-Knokke, 't is een zone en hier werd nu ook de oorlog overgebracht.

« Zijn die verdedigingswerken wel noodig? » vroeg men hier, toen de Duitschers aan de kust batterijen plaatsten, in de duinen loopgraven maakten, een bezetting legden in kleine dorpen als Ramscapele, Lisseweghe, Dudzeele.

« 't Gaat aan deze kanten geen oorloge worden », zoo troostte men elkaar.

En gisteren, Maandag, 23 November, was weer een dier triestige, lange dagen van gelaten wachten aangebroken, te triestiger nog, nu de wolken zoo laag schenen te hangen, de vlakte zoo begrensd was en een nevel de zee omhulde.

— 't Gaat heel zeker sneeuwen, zeiden de menschen, en sommigen waren er al blij om, want dat gaf dan toch wat verandering.

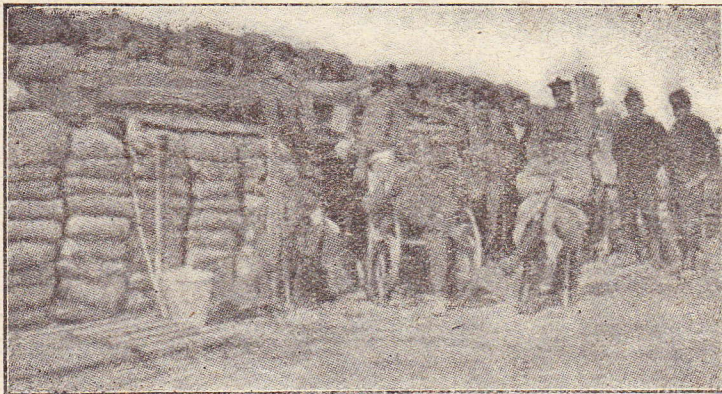
« Sneeuwen, helaas, ja! Zoo vroeg winter. En geen kolen! »

Maar den Maandagmorgen hadden de Duitschers kolen uit Brugge laten komen, en dat was de groote gebeurtenis, waarover men dan sprak.

« Ja, ja, » zei een vrouwtje, « kolen laten komen, maar hoeveel gaan de Duitsmans er voor vragen? Alles kost stukken van menschen en we hèn toch zoo weinig verdiend binst 't seizoen en we worden zoo gepluimd nu... Ha, andere winters, dan hadden we de kluiten binnen en we zaten 's winters zoo kontent bij ons stovetje. »

En zoo kroop de lange voormiddag voorbij; 't werd « noene » en voor de verandering ging men maar eens eten.

« Patatten zijn er, God zij geloofd, genoeg. »

Loopgraaf der mariniers te Lombardzijde.

Na 't noenmaal weer de namiddag en dan de lange avond... en gebrek aan petroleum...

Maar neen, deze Maandag bracht verandering...

't Was zoowat half drie, toen de menschen te Knokke opeens naar buiten stormden.

Die vervaarlijke knal...

Eerst dacht men aan een bom... Men was al wat gewoon geworden aan de verschijning der aëroplanen.

Maar weer een knal en weer een, een langgerekt gerommel, als hevig gedonder.

« De Engelschman is daar ! » klonk het. Op het duin mocht men feitelijk niet komen, maar men was niet te weerhouden. En 't volk staarde in zee. Doch de nevel verborg de Engelsche schepen.

« Vuur ! » riep men.

En ja, soms op vijf plaatsen tegelijk zag men een fellen lichtstraal.

« Die vlamme slaat uit den mond van de kanons ! » beweerde er een, die iets van die zaak kende.

Engelsche schepen lagen voor de kust en bombardeerden Zeebrugge.

Losbrandingen zonder einde, vreeselijk gedonder...

De Duitschers liepen vlug samen en kropen in hun loopgraven, zoo te Knokke toch.

Ginds verder naar Heist en Zeebrugge toe antwoordden ze den Engelschman, maar niet lang.

« 't Brandt ! » klonk het onder 't volk. « Te Zeebrugge. »

« 't Is de cokes-fabriek. »

« 't En doet, 't is 't loodswezen. »

« 't Is Palace-Hotel ! »

« 't Kan ook de statie zijn. Wie kan dat van hier juist zeggen ? » sprak er een, die 't kalinst bleef.

En heller en heller vlamde daar op zee tegen den grauwen smoor 't geschutsvuur op.

Heviger knallen, lang gerommel, als een vervaarlijk onweer.

« 't Is nu op Heist ! » riep men. En zoo duurde de ontroering tot vijf uur, toen 't bombardement ophield en 't weer stil werd aan de kust.

En gansch den avond sprak men over den oorlog, die nu ook tot hier was genaderd.

« Knokke zal ook zen toer krijgen », voorspelde de zwaarmoedigsten.

En, ja, de Engelschen bombardeerden Zeebrugge en Heist.

Zeebrugge immers met zooveel geheimzinnigheid omringd, Zeebrugge, 't ontoegankelijke, 't afgeslotene, het ten deele ontruimde havenkwartier, werd voor een station van onderzeeërs gehouden. Tusschen Heist en Duinbergen staan Duitsche kanonnen.

Er was echter bij dit alles meer rook dan vuur. Eenige gebouwen waren beschadigd, een Duitsehe loods werd gedood en 't was al.

Hadden de Britten met een groote macht willen landen, 't zou gelukt zijn, maar Engeland had toen geen soldaten voor zulk een gewichtige onderneming. Alle beschikbare troepen hadden zich zoo juist bij Ieperen uitgesloofd. Gansch die beschieting beteekende weinig meer dan een demonstratie.

De Duitschers namen ze aan, want dadeijk sloegen ze de handen aan 't werk. Zeebrugge moest nu een geduchte vesting worden. De mannen, weldra ook Russische krijgsgevangenen, gingen aan 't graven en 't wroeten in de duinen, aan 't bouwen : rails werden gelegd, waarover weldra treinen allerhande materiaal aanvoerden. Men bracht geschut uit Duitschland. En zoo zou Zeebrugge worden het geduchte piratennest der Noordzee.

Niet ver vandaar steekt Sint-Anna-ter-Muiden zijn zwaren toren op, als het herkenningspunt der Nederlandsche grens.

Daar en verder te Sluis, Aardenburg, of aan 't Zwin en Retranchement verbleven duizenden uitgeweken Belgen, bij wie het bombardement groote verwachtingen van aanstaande bevrijding had opgewekt.

« De Engelschen zullen landen », zoo heette het hier.

« Er gaan binnenkort belangrijke dingen op Zeebrugge gebeuren », beweerden de anderen, als waren ze in al de geheimen ingewijd.

Uren staarden velen naar de roode daken van Knokke, de kerk van Heist, den watertoren van Duinbergen. En bij eenig helder weer kon men

ook de lijn van Zeebrugge's muur zelf onderscheiden.

Die stemming van komende dingen, welke ook onder de Duitsche grensoldaten heerschte, gaf eenige dagen later aanleiding tot een zonderlinge gebeurtenis.

Aan de Duitschers was gesignaleerd dat er een automobiel met Engelsche spionnen zou komen, die waarschijnlijk naar de Nederlandsche grens zou rijden.

En de Duitschers stelden zich aan 't werk. Aan de grens werd een draadversperring gemaakt, en bij de wachtpost een verschansing opgeworpen. De mannen — landstormers van boven de veertig — moesten zich wat oefenen, om, zoo noodig, de auto warm te ontvangen. Er heerschte gejaagdheid onder dat handjevol mannen, hier in 't uiterste puntje van Vlaanderen!

Wat werkte men ijverig om de draadversperring klaar te krijgen!

Maar ziet, opeens komt er uit Lisseweghe, een dorp tusschen Blankenberge en Brugge, bij het zeekanaal, waar marine-troepen liggen, bericht, dat de automobiel niet komen zal en men de versperring niet moet afwerken.

Een overste stormt uit 't wachthuis, zwaait en schreeuwt naar de mannen bij de grens, die 't op een draf zetten. Misschien meenden ze, dat de automobiel al in aantocht was...

Iemand had dit gezien en bracht 't nieuws naar Sluis, dat de Duitschers van de grens bij St. Anna ter Muiden weggevoeren waren.

Die tijding liep als een vuurtje rond.

« Ze gingen niet, ze liepen! » hoorde men hier. « Loopen, zooveel ze maar konden! »

« Ze zijn in aftocht! » klonk het elders. « De groote terugtocht begint. »

« Wel ja, gisteren zei men immers, dat de Duitschers aan den IJzer verjaagd waren. »

« En de weg naar Roeselare lag open. »

« En ja, de Engelschen hebben een zeeslag gewonnen. »

Anderen twijfelden nog. Maar de hoop sloeg op... Men wilde wat men zoo vurig wenschte.

't Nieuws werd nog al schooner.

« De Engelschen zijn te Zeebrugge geland. »

« Ja, er is een Engelschman te paard bij de grens aangekomen. »

« De Engelschen geland, » spotte echter een ongeloofige. « Ze hebben de Duitschers zeker met klakkebussen (propeschieters) verjaagd. Hebt gij kanonnen gehoord? »

« Ja, gisteren... »

« Verreweg, aan den IJzer of bij Ieperen... Ja... maar geloof het vrij, als de Engelschen te Zeebrugge landen, zullen ze 't ons eerst wel zoo laten hooren, dat de vensters hier rinkelen en de huizen daveren... Weet ge 't nog veertien dagen geleden, of wanneer was het? »

Er waren immers ook menschen, die al veel teleurstelling ondervonden hadden. Zij bijvoortbeeld, die de krijgsbewegingen rond Dendermonde en aan de Schelde meegemaakt hebben.

Hoe dikwijls beleefden ze toen zee... Maar de Duitschers keerden telkens terug met grooter macht.

Velen hadden geduld geleerd.

Maar de optimisten waren nu toch in de meerderheid.

't Volk stroomde naar St. Anna.

Teleurgestelde hoop echter.

Toen de schemering daalde, stond bij den boom over den straatweg aan de grens, een Beiersch landstormer rustig zijn pijpje te rooken.

Eén man slechts, maar toch de vertegenwoordiger van het groote leger, dat in België heerschte en in België leefde.

Een man... maar door hem de zekerheid, dat wie zich over de grens waagde, gevangen raakte, zijn leven in gevaar bracht.

Teleurgestelde hoop...

Maar lachen wij niet...

Men zag 't heftig verlangen van 't geteisterde, 't gebannen volk naar zijn land...

Daar aan die grens heerschte in die dagen een eigenaardig leven. 't Was er een oorlogswereldje apart. Als er aëroplanen boven Noord-Vlaanderen verschenen, want men bestookte nu voortdurend de Duitsche bedrijvigheid in de haven van Brugge en aan de kust, liepen de menschen samen.

Ze hoorden 't immers aan het geschut der afweerkanonnen. En dan zochten ze den achtervolgenden vogel tusschen de witte shrapnelwolkjes en keken in spanning naar zijn vlucht, of hij ontsnappen zou. En in die dagen daalde de eerste Brit in Zeeuwsch-Vlaanderen. Na hem zouden er nog velen daar een noodlanding doen, want 't lag dicht bij en ze werden in Nederland slechts geïnterneerd.

Zoo zakte die eerste Engelschman over de grens en streek eindelijk in een polder bij Breskens neer. Eenige boeren kwamen aangeloopt.

« Holland! » riepen ze.

De vlieger had nog eenigszins getwijfeld, maar nu verhelderde een glans zijn gelaat.

Weldra waren er ook Nederlandsche soldaten die hem naar Breskens leidden, waar een officier den man, die natuurlijk veel bekijks had, vriendelijk ontving.

Een korrespondent schreef:

« Gistermorgen sprak ik den Brit in de gelagkamer van 't hotel « Au Canon d'Or. »

Een jonge kerel met energiek gelaat en een naar flikkerende oogen. 't Was hem echter aan te zien, dat hij zich hier niet op zijn gemak bevond tusschen vier muren, met uitzicht op de kalme straat van Breskens.

Gewoon in de lucht te zweven, de vrije vlucht te nemen boven Belgische, Engelsche, Fransche, maar ook Duitsche linies, boven eigen en bezette steden, en nu gevangen in dit hokje, want de grootste gelagkamer is voor een vlieger toch maar een hokje!

« Met ons drieën vertrokken we gistermorgen van Duinkerke », vertelde hij mij. « 't Regende, maar we wilden toch de lucht in. Al spoedig waren we gescheiden. Ik vloog boven België, boven de looigraven der Belgen en Franschen eerst, boven 't overstroomde land, dan boven de stellingen der Duitschers. 'k Lachte eens met 't ge-

Algerijnen, Duitsche gevangenen opleidend.

pief, 't gepaf, dat voor mij bestemd was, maar me niet deren kon.

Verder maar, boven de verwoeste dorpen tusschen Nieuwpoort en Oostende. En al spoedig zag ik Zeebrugge, mijn eerste doel. 'k Daalde zoo laag mogelijk, zweefde boven de haven, waar de Duitschers een werkplaats voor onderzeeërs hebben en liet vijf bommen vallen. Of ze hun doel raakten, weet ik niet. 'k Steeg zoo snel ik kon en zette koers naar Zeebrugge, dat ik in enkele minuten bereiken kon. Maar 'k verdwaalde in een nevel. Ja, zulke verrassingen hebben we altijd. Toen ik wat beter naar beneden kijken kon, merkte ik, dat ik boven zee hing. 'k Geraakte weer boven land, maar kreeg een defekt aan mijn machine en moest dalen. Ik was in Nederland.

Tegelijkertijd vernam ik, dat mijn twee kameraden al niet gelukkiger waren geweest.

Zij ook verdwaalden en kwamen niet ver van de Engelsche kust in zee terecht, waar de «Oranje Nassau» dér «Zeeland» hien oppikte.»

De vlieger vertelde, dat men in 12 minuten van Dover naar Calais vliegt. Maar na zijn eersten overtocht, toen hij dus van 't vaderland naar het front vertrok, was hij niet meer over 't Nauw van Calais geweest. Of hij Jan Olieslagers kende? Dadelijk toonde hij een photo, waarop hij tusschen den Antwerpschen duivel en een Franschen vlieger stond.»

We zeiden reeds, dat hij de eerste was van een lage rij, vier jaar lang, en in een geschiedenis van den oorlog mogen wij ook deze bijzonderheid niet verzwijgen. Er daalden nu en dan eveneens Duitschers, die aangeschoten waren in een vervolging door Britten en zelfs wel eens een, welke hier kwam deserteeren.

Bij Kadzand streek eens een Duitsch vliegtuig neer, waaruit men hoorde roepen en tieren. Soldaten schoten toe, maar moesten zich in een gracht werpen, want de Duitsche vlieger wilde hen met zijn mitrailleur bewerken. De kogels zoefden in 't ronde. Eindelijk kon men den man overmeesteren en toen bleek het dat hij stonddronken was. In zijn machine lag nog voorraad. De kerel had een nieuw vliegtuig uit Duitschland naar Zeebrugge moeten brengen en dit klaarblijkelijk als een plezierreisje beschouwd, dat echter zonderling eindigde, daar bij de Kadzandsche duinen, dan in een schuur, waar de man zijn rocs kon uitslapen en eindelijk in het interneeringskamp van Bergen bij Alkmaar.

't Gebeurde, dat een vliegtuig in zee daalde en dan voer de reddingboot van Kadzand of een marinevaartuig er heen en bracht de drenkelingen aan wal. Eens waren twee Britten reeds een uur aan het zwemmen, hün vliegtuig zonk dadelijk weg, toen zij geheel uitgeput aan boord geschen werden. Om alles wat hun hinderde te verwijderen, hadden ze zelfs hun laatste kleederen uitgetrokken; een hield een horloge tusschen de tanden, dat hij tot elken prijs behouden wilde. De marineboot uit Vlissingen kwam nog juist bijtijds om de beide vliegers van den dood te redden.

't Gebeurde ook, dat een vliegtuig daalde met een zwaar gewond vlieger. Eens vond men den waarnemer met afgerukt been. Het vliegtuig was bij Zeebrugge in een hevig afweer-vuur geweest. Een granaatscherf had den ongelukkigen waarnemer getroffen.

De bestuurder daalde in Zeetwisch-Vlaanderen bij Groede. De verminkte werd naar Vlissingen

Lord Fisher, Britsch admiraal.

overgebracht, doch overleed kort na zijn aankomst in het gasthuis.

Zoo werd Zeebrugge dus een oorlogspunt buiten het front, een doelwit voor Engelsche beschieting van zee en uit de lucht, maar voor den bezetter een basis, waaruit veel ellende over de wereld kwam. We zullen meer van deze haven hooren, alsook over het kanaal naar Brugge, op welks oevers allerlei depots verzezen en over de machtige werken langs de Vlaamsche kust.

XIX.

Arabieren aan de kust. — Het 7° Linie gedekoreerd. — De pastoor van Sint-Joris. — De aanval op Lombardzijde. — Het 11°, 12° en 6° Linie. — De feestdag van den Koning in 1914 te De Panne en te Brussel.

De Winter kwam vroeg dit jaar. En 't zou een hard seizoen worden voor onze soldaten, die bijna aan alles nog gebrek hadden, nu de hulp pas aankwam en de herinrichting van alle diensten veel tijd eischte.

En wat hadden zij ook te verduren, de vreem-

de troepen uit de warme landen, plots overgebracht naar deze gure oorden, waar de zomer zoo kort, het kwaad jaargetijde zoo lang duurt.

Te Coxyde bijvoorbeeld, het lieve dorp, aan de duinen, bij den Hoogen Blekker, was een kamp van Arabieren. De mannen en paarden legerden zich in een panne, een dal tusschen de zandheuvels. De tenten voor de soldaten en de dekens voor de dieren boden slechts een matige beschutting tegen de koude.

« De koude nijpt » schrijft Henri Malo, « maar op het bevroren zand, dat onder de zolen kraakt, brengt het marcheeren het bloed in beweging. Is het mogelijk, dat op 7 kilometer van hier de verbeterde werktuigen, welke wij aan den vooruitgang der wetenschap verschuldigd zijn, op dit oogenblik een werk van den dood volbrengen, zooals men er nooit een in den loop der geschiedenis zag? »

De vreeselijke kanonnade, die sedert drie dagen en drie nachten de atmosfeer schokt, herinnert 't ons maar al te wel. De groote marinestukken zijn van de partij, de vlokken schuim en water die rond de kruisers opspatten, toonen aan, dat de vijandelijke batterijen antwoorden, maar zonder enig sukses.

Eensklaps hoor ik vlak bij mij scherpe en onwelluidende kreten: bij den omdraai van een zandheuvel ligt een dood paard met gerekten hals en gebogen pooten. Een vijftigtal kraaien zijn bezig het met pikken van hun snavel te verscheuren. Mijn aankomst maakt een eind aan hun maal. Ze krijschen woedend..., als ze zich in de lucht verheffen en rond zwerven. Terwijl ik mij verwijder, zie ik onweerstaanbaar beelden van een weg, door de karavanen in de woestijn gevolgd: heuveltjes van zand, zooveer de blik reikt... een pad, met paardenkadavers bedekt, en daar in een duinholte, kleine tenten naast elkaar, en daarvoor Arabieren rond een houtvuur gezeten, die sigaretten rooken en heete koffie drinken.

Het zijn vrijwilligers uit Algiers, die zich voor den duur van den oorlog engageerden. Een patroelje komt juist terug. De paarden worden dadelijk van hun huis, dat bij sommige prachtig geborduurd is, ontlast.

Een Arabier treedt op mij toe. 't Is de caïd, die de afdeeling kommandeert. Wij spreken met elkaar en het blijkt, dat we gemeenschappelijke vrienden hebben. Men brengt mij koffie volgens de regels der Arabische beleefdheid. Wij babbelen lang, natuurlijk over den oorlog, en de vorst, welke hier meer nijpt dan op de beren van Algiers.

Lawaai stoort ons even; schor geroep, eenige kreten, een wat heftig gesprek. Het schijnt dat dit tooneel zich dagelijks bij de uitdeeling der levensmiddelen voordoet. Er is geen reden om er zich over te yerontrusten. Het wordt weer stil.

Mannen voor een patroelje aangeduid, springen in 't zadel. Zij verwijderen zich in de richting van het kanon. »

Ja, wat al drukte en beweging nu in dit vroeger zoo afgelegen hoekje.

Bij het graf van een Belgisch soldaat.

In deze Novemberdagen had ook de uitreiking van allerlei eersteekenen plaats.

Den 2ⁿ November hielden de Koning en president Poincaré een wapenschouwing op de markt van Veurne.

Den 3ⁿ werd het 7e linie-regiment op hetzelfde plein in carré opgesteld. Toen het nog in zijn heldhaftigen strijd aan de Unie-brug tusschen Sint-Joris en Mannekensvere gewikkeld was, ontving het daar de tijding, dat de Koning de Leopoldsorde aan het vaandel toegekend had. We hebben die dagen beschreven. Halen wij nog aan, wat de Legerbode er over schreef :

« De vijand wendt nog ongekend oorlogstuig aan en de torpedo's richten verschrikkelijke verwoesting aan in de loopgraven. Dien dag telt men onder de talrijke gesneuvelden majoor Houart en de artillerie-luitenant Cambre, gekomen om zich tevenschap te geven van waar de helsche bommen uitgaan. Sedert zes dagen en zes nachten lijt, strijdt en sterft het regiment ; de mannen zijn buiten adem, doch zij houden stand en schoren zich bij het voorbeeld en de aanmoedigingen van hun korpsverste, luitenant-kolonel S.A. Delobbe, dien men zich zonder tellen toewijden ziet om den moed zijner dapperen aan te wakkeren.

Eindelijk, om 19 uur, wordt het 7^e linie door het 14^e afgelost.

Na eene korte rust keert het 7^e terug naar Wulpen in reserve zijner divisie.

Den 30ⁿ en 31ⁿ Oktober neemt het deel aan de herinnering van Ramskapelle ; zijn 1° bataljon helpt mede tot den aanval van het dorp, door een offensieve beweging aan den Noordkant der plaats uit te oefenen.

En dan is de overstroming hare beschermende vlakke komen uitstrekken voor het Belgische leger, uitgeput door de onophoudelijke aanvallen geleverd sedert den 18ⁿ Oktober. »

Nu het in rust was, nu men zich feitelijk be-

wust werd van alles wat men doorgemaakt had, vernam men van elkaar nog allerlei vreeselijke tooneelen uit die gevechten. Een episode vertellen we de Legerbode na. Men spreekt er nog van in de streek. 't Is het einde van den heer Dejonghe, pastoor van Sint-Joris.

« De strijd woedde. Sedert dagen en nachten hield het 7^e linie stand onder vlagen van ijzer.

En in dit akelig veld en onder deze in lompen gehulde soldaten, verwilderd, dol van razernij, stond een arme zinneloze, jammerlijk met zijn armen gebaren te maken.

Het was de pastoor van Sint-Joris. Arme ouderling, wiens verstand in den storm van den slag geknakt was... De eerste slag, en de hardste, was zijn kerk, instortend onder de lawinen van granaten. En de arme man, vóór de dooden en de gewonden, vóór deze afschuwelijkheid van bloed en slachting, had zijn verstand langzaam zien ontsnappen, met vezels en brokken... Een geruit tafellaken als koormantel op den rug, zwierf hij op het slagveld rond, met groote gebaren de mannen zegend en pogend, met kruistekens, het moorddadig werk der granaten tegen te houden.

Helaas, de arme stelde slechts zijn leven aan de grootste gevaren bloot.

Zekeren morgen zelfs zag men hem, op de borstweer der loopgracht van de eerste linie loopen, op den dijk van den IJzer, in naam des Hemels, vervloeking roepend over de Duitsche horden...

Het regende kogels. En, wonder ! hij werd niet getroffen.

Onze kolonel had hem willen doen wegbrennen, maar hardnekkig had de arme zinneloze herder met kracht geweigerd zijn kudde geloovigen te verlaten.

Een namiddag terwijl hij, tegen een huis in ruïnen aanleunend, weder de gewonden die op berries voorbij gedragen werden, zegende, kwam een granaat met de grootste hevigheid tegen het stuk muur botsen en beoef den priester die onder de instortende steenblokken verpletterd werd.

En 's avonds, toen men het lichaam van den ongelukkige op eene berrie wegdroeg, kruisten vrouwen den stoet. Zij maakten een kruisteken voor dit lijk, overdekt met een laken, meenend dat het dit van een onzer dappere soldaten was.

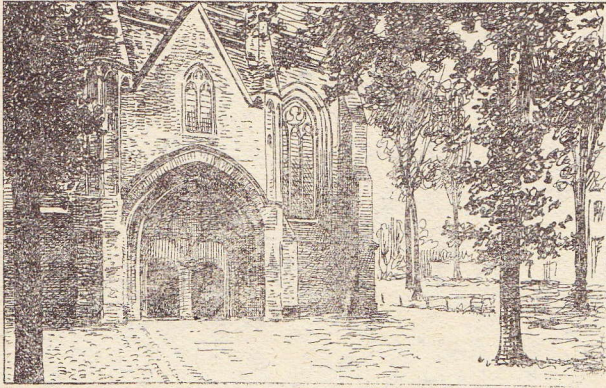
Een dezer vrouwen was de zuster van den pastoor, die nog niets wist... »

Ta, nu sprak men er over, maar men verwonderde zich levend uit dat alles ontsnapt te zijn. En toen het regiment op Veurne's markt opgesteld stond, dachten velen, ja allen, toen niet aan de verdwenenen, aan de makers ginds bij die vreeselijke Unie-brug of bij Ramskapelle gebleven?

Het was de Koning die heden het heldhaftig regiment hier ontbood. Hij spelde het kruis der Leopoldsorde aan het vaandel en hield een roerende toespraak.

't Was slechts een stonde rust in het oorlogsleven.

Den volgenden dag reeds stond het 7^e te Nieuwpoort. Dit bleef nog altijd een zwak punt, en toch

Het portaal der kerk te Nieuwpoort

van zoo'n gewicht. Het was immers de sleutel der overstroming. Ons opperbevel wilde zoo ver mogelijk meester zijn op den anderen oever en het 7e kreeg bevel zich te vestigen op de linie Lombardzijde, Grootte Bambrug.

Nog onder den indruk van de plechtigheid van den vorigen dag, stormden de troepen met verbazend élan vooruit, maar welhaast stuitten ze op een hevig vuur. Ze moesten terug. Een groep werd afgesneden en gevangen genomen. Aan de sluizen van Nieuwpoort stond luitenant-kolonel Delobbe in een vlaag van mitrailleurvuur. 't Was een kritiek oogenblik. De vijand, overmoedig door zijn sukses, ging van de verdediging zelf ten aanval over en meende de sluizen te veroveren. De orde in onze troepen werd hersteld en in een hardnekkigen tegenaanval wierp men de Duitschers terug. Men had den Bambrug niet kunnen nemen, maar de sassen bleven stevig in onze handen.

De gevangen genomen groep werd door 't brandend Lombardzijde en het half verwoeste Westende naar Middelkerke gevoerd en daar voorloopig in de kerk opgesloten. Men voegde bij hen een aantal burgers, want nog altijd waren er te Lombardzijde en Klein-Westende mannen, vrouwen en kinderen gebleven.

De ongelukkigen verscholen zich in de aardappelkelders der hoveniers bij de duinen. Nu en dan werden er als verdachten aangehouden. Tal van deze rampzalige bewoners kwamen onder de beschieting om, want zeer dikwijls lag Lombardzijde onder drievoudig vuur: van land van de beide partijen en uit zee van de schepen. De gevangenen moesten dan den volgenden dag te Oostende den trein op naar Duitschland. Zij vertelden daar aan de kust nog aan landgenooten, hoe hun regiment te Veurne gedekoreerd geworden was.

Op het strand van De Panne dekoreerde de Koning ook de vaandels van het 11^e en 12^e regiment.

« Officieren, onderofficieren en soldaten », zoo sprak de Koning, « sedert drie maanden, te Luik, voor Antwerpen en aan den IJzer, hebt gij gestreden met nimmer wankelenden moed. De natie is fier op u, in haar naam dank ik u en wensch ik u geluk. Ik heb volstrekt vertrouwen in uw toe-

wijding jegens het vaderland. Ik ben gelukkig persoonlijk de gelegenheid te hebben het voor u te verklaren. Ik weet, dat ge in alle omstandigheden, voor hindernissen en te midden van gevaren steeds hoog en flink de eer van het vaandel zult handhaven. »

De vaandels defileerden voor den Koning. Van de loggia eener villa staarde de Koningin dit schouwspel aan.

Van het 6^e linie, dat bij Ramskapelle zoo dapper streed, halen wij deze dagorde aan:

« Op zeer bijzondere wijze moet ik het 6^e linie gelukwenschen dat van af de eerste uren van den 30ⁿ dezer deel genomen heeft aan den tegenaanval op Ramskapelle en met de levendigste energie gestreden heeft den ganschen dag van den 30ⁿ en den geheelen nacht van den 30ⁿ tot den 31ⁿ Oktober. »

Dat zijn de feiten welke aan het 6^e linieregiment de eer hebben geschonken in gouden letters op zijn vaandel het opschrift te dragen: « Ramskapelle. »

En welke troepen verdienden niet dergelijke onderscheidingen?

Slechts later heeft men algemeen het groot belang van den IJzerslag ingezien en het was zooals de Zwitsersche kolonel Lecomte schreef:

« Het beste bewijs van het nut van den Belgischen weerstand op den IJzer is dat de Franschen, benevens de marine-brigade, slechts eene enkele afdeeling konden vrij krijgen om het Belgisch leger, gedurende deze vijftien dagen langen hardnekkigen strijd op het front van Diksmuide tot aan de zee, te versterken. Had het Belgisch leger geen stand gehouden, de Engelsch-Fransche linkerflank werd overvleugeld en naar het Zuiden, tot over de Leie, misschien tot over de Somme teruggedrongen. »

Van die Novemberdagen moeten we nog een gebeurtenis aanstippen: het vieren van den feestdag des Konings op 15 November.

't Werd in het kerkje van De Panne gevierd. 's Morgens had het gesneeuwd en de duinen en het strand lagen daar wit getint. Van zee klonk het gebulder der oorlogsschepen. 't Waren geen parade-salutschoten nu, neen, 't was bittere ernst.

Een missionaris zong het Te Teum. Klaroenen schalden. De voorkeerk was voorbehouden voor de officieren. Te midden en achter zaten of stonden soldaten met burgers. 's Konings feestdag. Wat herinneringen nu! Na den dood van den beminden prins Boudewijn, werd Albert de troonopvolger. Lang bleef hij voor ons op den achtergrond. Zijn leven en opvoeding waren zoo eenvoudige. Tot Albert plots in 't volle licht trad als een ernstig, waardig, democratisch vorst.

Neen, we schetsen hier zijn leven niet, noch zijn studie, zijn bezoeken aan mijnen, fabrieken, zijn omgang met de visschers en 't stichten van het werk der Ibis voor visschersweezen, zijn reis naar Kongo.

We zwijgen over zijn verloving, toen duizenden Beieren hem voor 't paleis te München kwamen huldigen, we zwijgen over zijn huwelijk, de

Lloyd George.

geboorte der drie koningskinderen, zijn troonsbeklimming en eerste regeeringsjaren.

In Oktober 1910 bezocht de Duitse keizer Brussel. Uit zijn rede halen we slechts deze woorden aan : « Moge de regeering van uw Majesteit geluk en voorspoed verspreiden voor uw koninklijk huis en voor uw volk. Dit is de diepste wensch van mijn hart... » En in Oktober 1914 trok Albert naar zijn bescheiden woning aan den IJzer.

Geluk en voorspoed voor zijn volk. 't Was de wijding van Koning Alberts leven.

Maar een ernstig en eerlijk man als hij, moest in Augustus 1914 't fiere antwoord spreken, dat we kennen. En hij heeft 't hooge voorbeeld van moed en kracht in de zware beproeving gegeven.

Verplaatsen wij ons even te Brussel op dien zelfden stond.

« De kommandantuur had vernomen, dat de geestelijkheid van Sinter Goelen om 11 uur een hooge mis wilde vieren ter vervanging van het Te Deum en liet door bemiddeling van den nuncius aan den deken weten, dat zij verbod aan den dienst een plechtig karakter te verleenen », schrijven Gille, Ooms en Delandsheere in hun bekend boek. « Wij zullen ons dus met een gelezen mis tevreden moeten stellen. Wat geeft het !

De aanblik binnen in de kerk, waar de menigte zich verdringt, de samenstelling zelve van de schare, waaronder men personages van allerlei overtuiging aantreft, en alle standen der bevolking vermengd zijn, bewijst dat alle maatregelen van den vijand machteloos zijn voor de kracht van het openbaar gevoelen, om dit te verhinderen een betooging te houden.

In het koor bemerkt men de vertegenwoordigers van het hof, de magistratuur, de balie, het leger en de politieke wereld.

Na de mis begeven zich veel personen naar de Brederodestraat, om er in de conciërgerie van het paleis des Konings, de lijsten te teekenen, welke er ter beschikking der vaderlanders liggen. Maar de Duitschers zijn door hun politie ingelicht. En dadelijk komen een sergeant en een Duitsch burger zich meester maken van de bladen, welke nog nat zijn van den inkt.

Hun bemoeiing wekt protest van de ondertekenaars. Vijftig personen worden nijdig en beantwoorden die gewelddaad met den kreet « Leve de Koning ! »

De Duitschers houden een der betoegers aan en sleepen hem mee onder het gejuw der menigte.

Daardoor houdt het defilé niet op. Bij gebrek aan lijsten, legt men naamkaartjes neer, welke ten slotte de brievenbus opstoppen.

Het schepenkollege zond in naam der stad een adres van gelukwensen aan den Koning. »

XX.

Hindenburg. — De slag der vier rivieren in Polen — Loopgravenoorlog — Mackensen. — Falkenhayn. — Poolische vrouwen te Holzminden. — Russische gevangenen in Vlaanderen.

Het wordt tijd, dat we weer eens een blik op de andere fronten werpen. In Rusland stond de geweldige Hindenburg, en daar die naam den ganschen oorlog beheerscht, tenminste voor de Duitschers, willen wij eerst wat nader over hem vertellen.

Paul Benckendorff von Hindenburg werd in 1847 te Posen geboren. Hij was de zoon van een officier. Op de school van Glogau gaf men hem een getuigschrift, waarin zijn gedrag goed genoemd werd, uitgenomen zijn groote habbelzucht. Zijn vorderingen in godsdienst, Latijn en aardrijkskunde waren voldoende, maar wiskunde bleef beneden alles. Hindenburg ging dan naar de kadettenschool.

In 1866 nam hij als luitenant deel aan den oorlog. Toen bleek reeds zijn liefde voor den krijg. Voor een soldaat is de oorlog de normale toestand, schreef hij. Zulke mannen zijn gevaarlijk. Volgens onze begrippen is men soldaat om in den uitersten nood zijn land te verdedigen. In dien oorlog werd Hindenburg aan het hoofd gewond en trouw bewaarde hij den doorschoten helm.

In 1870 moest hij dan wel zeer genieten. Oorlog met Frankrijk. Duitse overwinningen ! In menig gevecht onderscheidde hij zich. Bij Saint-Privat meende men, dat hij dood was. Hij lag onder zijn neergeschoten paard. Toen men hem bevrijdde, bleek hij ongedeerd.

Hindenburg maakte goede promotie, tot hij kommandant was van een legerkorps. Eigenaardig is het, hoe hij zich met de studie van het terrein der Masurische meren bezig hield, zoodat men hem zelfs « den man der meren » noemde, en ook wel « de slijkgeneraal. »

« In 1913 » zoo schrijft Paul Louis Hervier in

Lord Kitchener, inrichter van 't Engelse leger

zijn «*Silhouettes allemandes*», besprak men in den Reichstag de droogmaking der Masurische meren. Hindenburg had dit vernomen en vroeg een audiëntie aan den minister van oorlog. Hij gaf dezen zijn meening te kennen en werd toen als woordvoerder van den minister naar den Reichstag gestuurd. In een groote rede toonde hij aan de vergadering, hoe de droogmaking der meren en moerassen Oostelijk Duitschland, dat zwak beschermd was, van een natuurlijk verdedigingsmiddel berooven zou. Zijn denkbeelden behielden de overhand en het ontwerp werd niet gestemd.

Eenige jaren voor den oorlog werden in die streek de groote manoeuvres gehouden. De keizer voerde een leger aan en Hindenburg een ander. De keizer lokte de troepen van Hindenburg in een valstrik.

's Avonds vroeg Wilhelm II aan den verslagen generaal, wat hij over den dag dacht.

«'t Is heel schoon, Majesteit, heel schoon, omdat het uit spelen is, maar als het werkelijke strijd geweest was, zou ik uwe mannen opgegeten hebben. Uwe Majesteit heeft verscheidene groote fouten begaan. In een waren veldslag had ik uw mannen in den rug kunnen aanvallen en allen, die ik niet gedood had, zou ik in de Baltische zee geworpen hebben.»

Nooit vergaf de keizer deze ruwe openhartigheid aan zijn tegenstander van een dag en de overwonnenen in de krijgsoefeningen moet wel begrepen hebben, waarom hij zoo lang werkloos te Hannover gehouden werd.

In 1911 toch werd Hindenburg op pensioen gesteld. Men zag hem daar geregeld in het koffiehuis der Linden zitten. De babbelaar van weleer was een groote zwijger geworden. Als een oude

eenling zat hij in zijn hoekje, las de bladen of speelde soms schaak met een rentenier als hij. Dan rookte hij zijn pijp. Gewoonlijk was hij door twee of drie honden vergezeld. Men hield Hindenburg voor een origineel.

In het leger had hij eveneens weinig vrienden geteld, want hij nam nooit deel aan de maaltijden of feesten zijner vrienden en bespaarde een deel van zijn soldij, om zijn moeder, die weduwe geworden was, te ondersteunen.

Zijn mannen hielden wel van hem, en noemden hem zelfs «papa Hindenburg», omdat hij daden kon doen, die het hart troffen. «Ik zag hem een ganschen nacht aan de sponde van een zieke zitten en weet, hoe hij eens zijn eigen tent voor een zieken onder-officier afstond» getuigde iemand, die onder hem had gediend.

Doch hij handhaafde streng de tucht. Zoo liet hij tijdens den oorlog een vlieger aanhouden, omdat hij twee minuten te laat met zijn rapporten kwam.

Toen de krijg van 1914 uitbrak, vroeg Hindenburg het bevel van een leger, maar men wilde niet van zijn diensten weten en de gepensioneerde generaal bleef te Hannover.

Wij vertelden vroeger hoe Ludendorff over hem tot den keizer sprak. Deze spotte eerst. Maar 't ging slecht in Oost-Pruisen en Wilhelm II kon nu den «man der meren» wel gebruiken.

«Eensklaps» zoo verhaalde Hindenburg zelf «ontving ik een telegram, dat de keizer mij aan het Oostelijk front 't bevel over een leger gaf. Ik had zelfs den tijd niet mij warme kleeren aan te schaffen of mijn oude uniformen op te laten knappen. Ik kreeg slaapwagens en salonrijtuigen en als een prins reed ik naar Oost-Pruisen.»

Wij hebben vroeger verhaald, hoe hij daar de Russen terug wierp.

En eensklaps werd de vergeten generaal een halve God!

«Men vertelde eens», schrijft Hervier, «dat men den maarschalk — Hindenburg werd tot die waardigheid verheven — een brief toezond met als enig adres deze woorden: «Aan den populairsten man van Duitschland». Te Posen zou men een museum inrichten van alle voorwerpen herinnerend aan den held, die daar immers geboren was. Weenigen hadden dat vroeger geweten, maar nu werd alles natuurlijk uitgepluisd. Zoo vond men, dat zijn geslacht er een van soldaten geweest was:

Drie en twintig Benckendorff's stierven voor het vaderland; vier namen deel aan den oorlog van 1870. Een sneuvelde toen en twee werden gewond. Niet minder fier was nu natuurlijk de baas uit het Linden-koffiehuis te Hannover. Velen kwamen naar het hoekje zien, waar de gepensioneerde generaal altijd zat.

Hindenburg werd eerelid van hoogeschoolen en vereenigingen. Zijn naam werd het merk voor hoeden, sigaren, zeep, koekjes, schoenen, dassen en wat al niet!

Elke stad noemde een straat naar hem. Voor elk raam stond zijn portret, dat ook door duizenden briefkaarten werd verspreid. Men noemde hem den «IJzeren Hindenburg». En in Juli

1915 maakte men te Berlijn voor het Reichstaggebouw een houten Hindenburg.

Het beeld was 12 meter hoog. Alle vereerders konden er een nagel in slaan tegen een vastgesteld tarief. Bethmann-Hollweg, de rijkskanselier, de man van het «vodge papier», wijdde het in en hield een rede over den man, die de liede zijner soldaten bezat en ook deze van het volk. «In hem inkarneert zich de heldhartigheid van het leger, het sukses van zijn oversten. Hindenburg is voor ons de aegenstoot, de hamerslag, de verdediger en veroveraar. De keizer heeft gezegd, wat wij hem verschuldigd zijn: eeuwige dankbaarheid.»

Dank aan den keizer, kunnen wij heden een werk van netaadigheid volbrengen onder de oogen van Bismarck (wiens beeld in de nabijheid stond). Laten wij roepen: hoera, voor den keizer, onzen oppersten krijgshoofd in dezen oorlog en dat de God der legers hem van zege tot zege voere.»

Na deze korte toespraak, sloeg de zuster van den keizer den eersten nagel in het beeld en toen volgde de vrouw van Hindenburg haar voorbeeld, zonder vrees naar man te ondernemen. Hindenburgs kinderen deden hetzelfde.

Om 7 uur 's avonds zaten er reeds 20.000 nagels in het beeld. Die nagels werden verkocht ten bate van het Deutsche Rood kruis: een gouden kostte 100 mark, een zilveren vijf en de vulgaire ijzeren een mark. Dagelijks hadden de bladen het over de spijkers in het lijf van Hindenburg.

Maar 's nachts zette men toch een wacht bij het beeld, want onvaderlandsche dieven eerbiedigen zelfs het «meest eerbiedwaardige» niet, zooals de «Vossische Zeitung» kloeg.

't Was voor den keizer om jaloeers te worden, maar hij gaf het voorbeeld van vereering. Hindenburg was voor dit alles niet ongevoelig. Hij liet zich blijkbaar gaarne fotografeeren en las wel, wat men over hem schreef.

Overigens bleef hij eenvoudig, was zeer gezond, sliep onregelmatig en werkte menigen nacht. Zijn maaltijden waren sober.

«Hij verachtte de Oostenrijkers» zegt Hervier. «Zekeren dag ontving hij het bezoek van een Oostenrijkschen generaal. Deze buigt zich, verwacht in allerlei beleefdheidsbetuigingen en begint:

«Maarschalk, ik heb de eer...»

«Ja», valt Hindenburg hem in de rede, «gij hebt de eer en ik den last. Begin nu dadelijk over uw onderwerp.»

De generaal had een gloeienden hekel aan de voorname embusqués. Zekeren dag werd hij naar het keizerlijk paleis gevoerd door zulk een geëmbuskeerden edelman. Toen hij uitstapte, stopte hij den man vijf mark in de hand.

«Gij kent mij niet», stamelde deze. «Ik ben baron von X... Wij hebben verleden winter nog samen gejaagd.»

«Jonge man, als men chauffeur is, moet men er ook alle verplichtingen van aanvaarden», beet Hindenburg hem op scherpen toon toe.

Zekeren dag kwamen twee ambtenaren uit Berlijn in zijn hoofdkwartier. Hij ontving hen jiskoud en noodigde ze dan tot een autorit. Hij

voerde hen recht onder het vuur der Russen. Eerst durfden de ambtenaren niet protesteeren, maar toen de kogels al te sterk begonnen te fluiten, verzochten ze den generaal de auto te doen stoppen.

«Geneel onmogelijk», verklaarde de generaal en onverstoort liet hij verder rijden, maar, daar de toestand dan zeer gevaarlijk werd, meende hij zich zelf niet te moeten blootstellen, en keerde naar het hoofdkwartier terug.

Te Berlijn blurten de ambtenaren nu niet weinig op hun moed. Ze waren immers in de vuurlinie geweest. Eenige dagen later werd uit Berlijn aan Hindenburg voorgesteld beide mannen met ijzeren kruis eerste klasse toe te kennen voor dappere houding onder het vijandelijk vuur. Men moest zijn goedkeuring hebben. Hij weigerde en screef in kanteekening: «Ik dekoreer nooit personen voor moed ondanks zich zelf en die in de vuurlinie zijn, omdat ze niet anders kunnen.»

Men zegt, dat de keizer, die deze ambtenaren noodig had, geen rekening hield met die weigering.

Hij kon ook hardvochtig zijn, te oordeelen naar een bericht uit het Frankfortsche dagblad van 7 Oktober 1914.

Alvorens de Russen Insterburg verlieten, konden ze niet alles meevoeren of vernielen, zooals ze het gewenscht hadden. Ze trachtten het dan onbruikbaar te maken. Zoo goten ze petroleum over enorme voorraden brood.

Toen de generaal zulks vernam, zei hij:

«Men moet over den smaak niet twisten. De Russen hebben hun voorkeur. Dit brood zal tot voeding der Russische gevangenen dienen, zoolang de voorraad strekt.»

Het was wreede humor, en op dit gebied van vernielen hadden de Duitschers werkelijk geen lessen aan de anderen te geven.

Dat Hindenburg van honden hield, toonde hij ook in Rusland. Hij stal deze, welke naar zijn zin waren en zond een konvooi Poolsche doggen naar Hannover. (1)

Laten we thans Hindenburg in 1914 verder aan 't werk zien.

Na zijn gelukkigen veldtocht in Oost-Pruisen ontving Hindenburg met den maarschalksstaff het opperbevel van alle troepen op het Oostelijk front. Ook het Oostenrijksch leger kwam onder zijn leiding. Juist op dit oogenblik gaf de Russische macht haar rechterflank in Gallicië bloot.

Hindenburg besloot ze niet rechtstreeks aan te vallen, maar de krijgsbeweging naar Polen over te brengen. Hij wilde naar Warschau.

Terwijl troepen daartoe in Opper-Silezië en rond Krakau samen kwamen, leidde hij de aandacht van den vijand af door het leger van Oost-Pruisen, waarover generaal von Schubert het bevel voerde, achter de wijkende Russen te zenden in de richting der Njemen. Een afdeling trok door de Mazurische meren naar de veste van Osowetz.

Rennenkampf kommandeerde die Russen en had zijn troepen versterkt.

Schubert had een deel der zijne naar Silezië

1) Hervier. «Silhouettes allemandes.»

moeten zenden. De Duitschers slaagden er niet in de Njemen over te trekken.

Den 27ⁿ September daarentegen stormden de Russen over de rivier en sloegen de tegenpartij tot nabij de grens terug. Hulpbenden van Koningsbergen rukten aan en zoo kon Schubert stand houden op de linie Augustovo-Souvalki-Mariampol-Wladislawow.

Den 4ⁿ Oktober vestigde hij zich op de versterkte stellingen Stallupönen-Pylkalen.

De afdeeling, welke naar de veste van Ossowetz gestuurd werd, was niet gelukkiger. Ze kwam nabij de plaats en stelde haar batterijen op, maar na een korte beschieting, drongen de Russen zoo op de troepen aan, dat deze den 27ⁿ naar Mazurie terug moesten keeren, zelfs met verlies van een gedeelte artillerie op de ellendige wegen.

Intusschen zette het voornaamste leger, dat we in Silezië zagen vormen, zich aan zijn basis Kreutzburg-Krakau in beweging. 't Was een grootsch opgezet plan.

1° kolonne — Duitschers, Lodz-Warschau.

2° kolonne — Duitschers, Petrokov-Palitz-Warschau.

3° kolonne — Duitschers en Oostenrijkers — Kielce-Radom-Ivangorod.

4° kolonne — Oostenrijkers, linkeroever der Weichsel-Josefov.

5° kolonne — Oostenrijkers, rechteroever van de Weichsel, benedenloop van de San.

De Oostenrijksche korpsen, die in Hongarië gekoncentreerd zijn, hebben bovendien opdracht den keten der Karpaten terug te nemen: Przemysl te ontlasten en Lemberg weer te bemachtigen.

De Russische troepen van Gallicië hadden een succesvolle periode achter den rug, maar waren bij de achtervolging der Oostenrijkers eenigszins ontwricht en te ongeduldig om versterkingen af te wachten, die zich samentrokken onder de bescherming der vestingen Novo-Georgiewsk, Warschau-Ivangorod, achter de Weichsel.

Groot-hertog Nikolaas, opperbevelhebber van de Russische troepen, besefte den dreigenden toestand: een deel zijner macht stond dus in de Karpaten, een ander was ver van daar in 't eigen land. En elk op zich zelf laten werken, terwijl Hindenburg zijn legers vast in de hand had en volgens een goed bepaald plan liet optrekken zou waaghalzerij zijn. Daarom riep hij de troepen uit de Karpaten terug en hief het beleg van Przemysl op. De Oostenrijkers konden dus deze posities zonder slag of stoot terug nemen.

De twee uiterste korpsen der aanvallers naar links, Duitschers en Oostenrijkers, beschouwden den terugtocht der Russen als een soort nederlaag en drongen te snel voorwaarts.

Den 16ⁿ Oktober snelden de Russen weer toe en wierpen den tegenstander van de Weichsel terug, bezetten den 26ⁿ Lodz, den 28ⁿ Radom, den 31ⁿ Petrokov. Kozakken reden zelfs weer Pruisisch gebied op en verwoestten het station van Pleschen.

Dan vielen de Russen Gallicië binnen en sloten Przemysl voor de 2° maal in. Ze namen 12.000 Oostenrijkers gevangen. (6 November). De Rus

bedreigde zelfs Krakau. Midden November was hij dus aan de overwinnende hand.

Doch Nikolaas handelde nu ook te onstuimig. De opmarsch was niet even snel, over de gansche linie. Het hoofdleger liet een bres tusschen zijn rechtervleugel en de Weichsel.

Dit ontging Hindenburg niet. Dadelijk nam hij zijn maatregelen voor een nieuw offensief. Hij bracht vlug het grootste deel der troepen van Oost-Pruisen naar Thorn over, en vormde het VIII° leger en zond het de Weichsel langs. Deze macht versloeg de Russen bij Kutno. Deze konden door de vernieling van spoorwegen niet spoedig genoeg versterkingen aanvoeren. De worstelende troepen gaven blijk van verbazende hardnekkigheid, waren dag en nacht in beweging. Vreeselijk en bloedig werd er gevochten bij Lodz en aan de Bzoura.

Von Mackensen kwam met zijn IX° leger van Kalich en sloot zich bij het VIII° aan, het X^o drong Noord-Oostwaarts in het distrikt Veljun en zoo ontstond een strijd op het gansche front van Gombin tot Sdunska-Volja.

En toch hielden de Russen nog stand tot er hulp kwam. Ze stormden op den vijand in. Mackensen zag zich een oogenblik zoo met twee legerkorpsen bedreigd, dat er gevaar was voor een omsingeling en overgave in 't volle veld. Nog juist bijtijds kon hij terug trekken.

Na dagen van wisselende kans werd geen beslissing verkregen. Om het front recht te trekken, liet Nikolaas een gedeelte van zijn troepen achterwaarts gelegen posities innemen, en gaf hij Lodz op.

De Duitschers bezetten op 5 December deze stad en beschouwden zulks als een groote overwinning, meenend dat de tegenpartij Polen opgaf. Maar dan stootten ze op een hecht front van de Bzoura, Rawa, Tomaschew, Opotchno, de Nida tot de Weichsel.

Hindenburg zond er zijn bataljons in dichte massas op los. Zwaar waren de verliezen, even zwaar als aan den IJzer. Wat al dooden en gewonden bij de Bzoura, de Rawa, Pilitza en Nida, of in den slag der vier rivieren. En de Russen waken niet. Ze hadden sterke verschansingen gemaakt. Zoo eindigde 't jaar 1914 hier in bloed en ellende.

Het werd nu een loopgravenoorlog. Zoo ging het ook in Gallicië.

En de winter werd zeer streng! Wat werd er aan beide zijde gelēden. Men voerde veel zieken weg. Schildwachten vrozen dood. De Russen, meer aan het klimaat gewend, lieten de Duitschers nooit met rust. Bij voorkeur des nachts hielden ze stoutmoedige raids, waarbij vooral de kozakken zich onderscheidden.

Wellicht was men nu wel wat teleurgesteld over Hindenburg, maar de maarschalk zou in 1915 zijn kansen wel grijpen. Bovendien stelde men de bezetting van Lodz en andere feiten toch als overwinningen voor.

We hebben ook den naam van Mackensen gehoord, en zullen dezen generaal nog meer aan 't werk zien, ja, Hindenburg in populariteit naar de kroon zien steken. Ziehier enkele bijzonderheden over dezen legeraanvoerder, ook naar het

Nieuwpoort. — Het puin der kerk.

werk van P. L. Hervier « Silhouettes allemandes. »

« Als August von Mackensen niet zoo verliefd geweest was, indien hij bij den dood van zijn eerste vrouw, die hij teer beminde, er smaak in gevonden had, zich te mengen onder de officieren, die het hof van Potsdam bezochten, zou hij zeer zeker de onbetwistbare chef van het Duitsch militarisme geworden zijn. Maar toen zijn vrouw, Doris von Horn stierf, werd von Mackensen, die reeds terugtrokken was, melancholiek en zwartgallig.

Hij vermeed de wereldsche bijeenkomsten en streefde er niet naar om te schitteren bij officiële plechtigheden, doch smaakte ver van pracht en hooge eerbewijzen de kalmte van het leven.

Hij was een zwijger, die niet gaarne twee woorden sprak, als er maar een noodig was. Hindenburg ontving dikwijls met voorliefde dagbladschrijvers, die van hem zouden gewagen, doch persgesprekken van Mackensen kent men niet.

Hij werd in 1849 te Hans Leipnitz bij Schmiedleberg in Saksen geboren, waar zijn vader een bescheiden eigenaar was, die ook van afzondering hield. August droomde er toen niet van een rang in het leger te krijgen, waartoe men immers een « von » voor den naam moest voeren.

Natuurlijk moest hij soldaat worden en op twintigjarigen leeftijd werd hij ingelijfd bij de garde van het tweede korps huzaren. Toen de oorlog van 1870 uitbrak, was hij « wachtmeester », iets als korporaal. Den 1st Augustus moest hij aan 't hoofd van een kleine afdeeling huzaren een verkenning doen in de omgeving van Worth, waar een belangrijke veldslag geleverd werd.

Hij bereikte de voorgeborchten van Worth en zag, dat een brug over de rivier vernield was. Alleen de pijlers stonden nog recht. Mackensen slaagde er in van pijler tot pijler te sluipen en drong zoo in het dorp, dat door Zouaven was bezet. Men ontdekte hem en schoot hevig naar den stoutmoedigen indringer. Toch ontsnapte deze nog terug over de rivier.

Den 5^{en} Oktober 1870 vroeg prins Albrecht van Pruisen bij Toury vrijwilligers voor een verkenning, die zoo gevaarlijk was, dat zij den dood beteekende voor hen, die ze zouden wagen. Mackensen beantwoordde den oproep en stelde zich aan 't hoofd van vier soldaten, drong in de Fransche linies en spioneerde af, wat men wilde weten. Bij het terugkeeren sloop ieder op zijn eigen handje weg, en Mackensen moest zich voortdurend voor Fransche patroeljes in de struiken verbergen. Wat verder botste hij op wantrouwende Fransche boeren, verborg echter zijn helm onder een zakdoek, brabbelde eenige woorden Fransch en zoo verschalkte hij hen. Dan ontmoette hij een Fransch soldaat. Hij riep, overmoedig geworden door zijn sukses, uit volle longen: « Leve Pruisen ! » Dan zette hij het op een loop. Natuurlijk schoot de Franschman. Andere krijgers, wier aandacht door 't gewergeknal gewekt werd, namen deel aan de achtervolging en weinig scheelde het weer, of Mackensen zou nooit de maarschalk geworden zijn, die in 1915 het kleine Servië verpletterde. Toch ontsnapte hij zonder een schram en bereikte de eigen linies.

Dien avond nodigde prins Albrecht hem aan zijn tafel en eenige weken later droeg Mackensen het ijzeren kruis. Dit alles was een aanleiding om hem nog onversaagder te maken. Het meest dramatisch avontuur was wel dat van Dannemois.